

б. Форостян О.І., Хапатнюковська В. О. Використання технічних засобів навчання на логопедичних заняттях. *Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць*. Одеса, 2023. С. 222-224.

Ліза ПРИСЯЖНА

студентка 2 курсу, спеціальності 016

Спеціальна освіта

(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Кам'янець – Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник – **Дмитрієва О. І.**

канд. пед. наук, доцент

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ З ООП

Стаття присвячена впливу культури мовлення корекційного педагога на ефективність комунікативної взаємодії з дітьми з ООП. Здійснено аналіз теоретичних відомостей щодо впливу культури мовлення корекційного педагога на його професійну діяльність. Проведено та проаналізовано дослідження, присвячені темі даної публікації.

Ключові слова: культура мовлення, корекційний педагог, комунікативна взаємодія, діти з особливими освітніми потребами.

L. PRYSIAZHNA. INFLUENCE OF THE SPEECH CULTURE OF THE CORRECTIONAL TEACHER ON THE EFFECTIVENESS OF COMMUNICATIVE INTERACTION WITH CHILDREN WITH SEN

The article is devoted to the influence of the speech culture of the correctional teacher on the effectiveness of communicative interaction with children with SEN (special educational needs). An analysis of theoretical information on the influence of the correctional teacher's speech culture on his professional activity was carried out. Research devoted to the topic of this publication has been conducted and analyzed.

Key words: speech culture, correctional teacher, communicative interaction, children with special educational needs.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день тема впливу культури мовлення корекційного педагога на ефективність комунікативної взаємодії з дітьми з ООП набуває актуальності. Удосконалення культури мовлення дає можливість корекційним педагогам звернути увагу на важливі для їх мовлення якості, які мають бути наявні у них, а також, усвідомити, яким чином культура мовлення корекційного педагога впливає на ефективну комунікацію з дітьми з особливими освітніми потребами.

Актуальність. На сьогодні в Україні невпинно збільшується кількість дітей з особливими освітніми потребами. І, хоча в нашій державі розроблена система спеціальної освіти, яка дає можливості дітям з особливими освітніми потребами отримати освіту і корекційно-розвиткові послуги, ключовою фігурою, яка впливає на розвиток особистості дитини з особливими освітніми потребами, дає можливість їй досягати позитивних змін, є корекційний педагог, однією із професійних функцій якого є комунікація з дітьми з особливими освітніми потребами. Вагомого значення у цьому процесі набуває культура мовлення корекційного педагога.

Мета статті: здійснення аналізу теоретичних відомостей, а також представлення результату проведеного дослідження, яке спрямоване на визначення впливу культури мовлення корекційного педагога на ефективність комунікативної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Людина створила культуру, а культура – людину. Людина стверджується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. З культурою мови пов'язують насамперед уміння правильно говорити й писати, добирати мовні засоби відповідно до мети і обставин спілкування [3, с. 17].

Культура мовлення визначається різними авторами по-різному, оскільки це поняття трактується багатьма первісними і суміжними науковими дисциплінами. Передусім культура мовлення звертається до системи мови, а також до взаємовідношень «мова - людина», до їх нормальної побудови.

Над питаннями культури мовлення і риторики працювали такі українські вчені (педагоги, лінгвісти та методисти), як Н. Бабич, М. Жовтобрюх, М. Вашуленко, О. Беляєв, Д. Ганич, С. Єрмоленко, А. Капська, А. Коваль, Л. Мацько, О. Мацько, Г. Олійник, М. Пентилюк, М. Пилинський, Г. Сагач, І. Синиця, Є. Чак, С. Шевчук та ін. [5, с. 8].

Культура мовлення – це своєрідна геральдика мовленнєвої особистості кожної людини: герб вже не стане гербом, якщо хоч найменша його частинка зміниться. Так само і мова – найважливіша категорія національного менталітету – перестане бути мовою нації в людині, якщо вона мимовільно змінить наголос, звуки, неправильно буде вживати слова. Мова більш, ніж будь-що інше, визначає загальне

здоров'я нації. І на першому фланзі захисту і збереження рідної мови повинен бути вчитель. Чим більш принциповим і наполегливим він буде при дотриманні норм літературної мови, тим більше в нас є надії на спасіння нації через збереження і розвиток української літературної мови [5, с.9].

На думку М. Ілляш, культура мовлення – це:

1) володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, в усній та писемній формі мовлення, уміння користуватися мовностилістичними засобами і прийомами з урахуванням умов і цілей комунікації;

2) упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування;

3) самостійна лінгвістична дисципліна [1, с. 8].

У працях І. Гарбар та А. Гарбар зазначено, що культура мовлення передбачає вибір мовцем найбільш доцільних мовних засобів для конкретної мовленнєвої ситуації. Будь-яке слово, будь-який вислів повинен вживатися відповідно до ситуації мовлення і не виходити за межі дозволеного. Предметом культури мовлення як галузі лінгвістичного знання є сукупність і система основних ознак культури мовлення, оволодіння якими дозволяє якнайкраще здійснювати найважливіші мовленнєві функції, до яких належать: правильність, точність, логічність, чистота, доречність, багатство, виразність [2, с. 9-10].

А основними завданнями культури мовлення є:

- виховання навичок літературного спілкування;
- пропаганда та засвоєння літературних норм у слововживанні, граматичному оформленні, у вимові та наголошуванні;
- неприйняття спотвореної мови або суржику [2, с. 36].

Ю. Пінчук вказує, що риторика, культура мовлення корекційного педагога – це дисципліна, не тільки професійно, а й етично та естетично орієнтована: вчителю аморально припускати помилки у власному мовленні, він мовленнєва особистість і комунікативний лідер. Вчитель є взірцем для наслідування дітей, мовленнєвим прикладом для дорослих-батьків. І якщо культура мовлення – принципова характеристика загальної культури людини, то культура мовлення корекційного педагога – це характеристика загальної культури, стану і соціальних перспектив нації, і соціалізації дитини з порушеннями психофізичного розвитку [5, с.9].

Отже, поняття культура мовлення має теоретичний (достатньо висвітлений у зазначених працях) і практичний аспект (який не може бути вичерпаний ніколи, бо виявляє себе щоразу для кожного мовця неповторно, не може передбачити всі можливі ситуації функціонування індивідуального мовлення). Практична культура мовлення близька до стилістики мовлення, яка вивчає своєрідність складу та функціонування окремих конкретних форм мовлення, практичної мовленнєвої діяльності. Об'єктами вивчення стилістики є не лише специфічні засоби мови (слово, речення), а й позамовні, екстралінгвістичні засоби, без яких немає і не може бути мовлення: міміка, жести (рук, голови), рухи тіла, «мова» очей, реакція співбесідника, обстановка та інше [1, с. 8].

Культура мови не приходять до нас сама собою, вона є результатом кропіткої та поступової внутрішньої роботи. Для педагога вміння говорити включає в себе високий рівень освіченості, особливо з таких наук, як психологія, етика, риторика. Адже діти завжди звертають увагу на особистісні якості вчителя, не тільки на те, як він себе поводить в тій чи іншій ситуації, а й, головне, на те, як говорить. А тому вчителю, який вкладає знання в чисті дитячі душі та серця, не слід цуратися мистецтва красномовства. Йдеться про такий рівень опанування молодими педагогами майстерності мовлення, який вбирає в себе і розвиток творчих здібностей, і практичне оволодіння технікою досягнення художньої та логічної довершеності під час створення власного виступу, і високу культуру усної та писемної мови. Окреслені вимоги можуть бути виконані лише за умови справжньої відданості молодих спеціалістів своїй професії [4, с. 4].

Культура мовлення відіграє особливу роль у професійній діяльності корекційного педагога. З метою визначення розуміння майбутніх фахівців спеціальної освіти, проблеми «впливу культури мовлення корекційного педагога на ефективність комунікативної взаємодії з дітьми з ООП» було розроблено та проведено опитування серед здобувачів вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта зі спеціалізації 016.01 Логопедія та спеціальності 016 Спеціальна освіта зі спеціалізації 016.02 Олігофренопедагогіка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, у якому взяли участь 26 осіб. Результати опитування дали змогу зробити наступні висновки.

На питання «Чи відіграє культура мовлення корекційного педагога важливу роль у роботі з дітьми з ООП?», 94,4% опитаних дали стверджувальну відповідь, натомість 5,6% відповіли заперечно. Вплив мовлення корекційного педагога з успішністю навчання учнів з особливими освітніми потребами пов'язують 100% респондентів.

На запитання «Чи важливо корекційному педагогу адаптовувати своє мовлення відповідно до потреб кожного учня?», отримано такі результати: 77,8% опитаних погодились із даним твердженням; 19,7% обрали відповідь «важко відповісти»; та 5,6% опитаних вважають, що адаптація мовлення педагога відповідно до потреб кожного учня не є важливою.

На нашу думку, емпатія та вміння дослухатись до дитини є рисами, які мають бути наявними у корекційного педагога, тому 83,3% респондентів на запитання «Чи вважаєте Ви, що емпатія та вміння дослухатись до дитини є одними з основних якостей корекційного педагога?» відповіли «так» 11,1% обрали «важко відповісти» та 5,6% дали негативну відповідь. На запитання «Чому ви вважаєте, що емпатія та вміння дослухатись до дитини є одними з основних якостей корекційного педагога?» було отримано більш розгорнуті відповіді, а саме: 88,9% опитаних зазначили, що вище згадані якості дозволяють педагогу зрозуміти почуття, потреби учня, налагодити ефективний взаємозв'язок з учнем, індивідуальні особливості його тощо, 5,6% опитаних відповіли, що зазначені якості не є важливими складовими, адже надмірне співчуття може викликати занепокоєння або дискомфорт у дитини, 5,6% опитуваних було важко відповісти.

Кожному вчителю, не виключаючи й корекційного педагога, необхідно вміти звернути увагу і проаналізувати своє мовлення. У результаті, педагог виявить наявність або й, можливо, недостатнє розвинення певного елемента нашого мовлення, та згодом покращить його. Слід зазначити, що за результатами проведеного дослідження, на запитання «Які елементи мовлення вважаються найбільш важливими для корекційного педагога?» (з можливістю обрання декількох відповідей) 100% обрало «чіткість»; 88,9% обрали «грамотність» та «емоційна виразність»; 83,3% відповіли «змістовність», а також 55,6% – «ввічливість» і «доречність».

У розробленому опитуванні було внесено запитання із можливістю висловлення власної думки, а саме: «Які особливості мовлення, на

вашу думку, допомагають корекційному педагогу підвищити ефективність навчального процесу для дітей з ООП?», на яке 66,6% респондентів відповіли «чіткість, емоційна виразність та використання простих слів під час навчання дітей з особливими освітніми потребами».

Задля покращення рівня спілкування з учнями з ООП, корекційному педагогу необхідно використовувати певні засоби під час навчального процесу. 88,9% учасників опитування вважають що потрібними, важливими та ефективними є нижче зазначені засоби:

- використання простих та чітких інструкцій при поясненні;
- використання наочних засобів (схем, малюнків тощо) під час спілкування;
- створення сприятливого середовища для комфортного спілкування, вираження думок;
- використання ігрових методів під час спілкування.

Висновки: Проведене дослідження продемонструвало, що здобувачі вищої освіти схвалюють думку, що культура мовлення корекційного педагога займає важливу роль у взаємодії з дітьми з ООП та ставляться з розумінням до їх потреб. В першу чергу, своїми відповідями респонденти показали, які якості мовлення корекційного педагога та мовленнєві засоби, мають ефективний вплив на комунікативну взаємодію вчителя з дітьми з особливими освітніми потребами під час навчання.

Перспективним напрямком нашого дослідження є розробка тренінгових занять з метою підвищення рівня культури мовлення корекційних педагогів, що згодом принесе свої результати у позитивній динаміці комунікативної співпраці корекційних педагогів з дітьми з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
2. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Культура мовлення: навч. посіб. Миколаїв: НУК, 2023. 228 с.
3. Динікова Л.Ш. Українська мова за професійним спрямуванням (для студентів технічних спеціальностей): навч. посіб. для студ. тех. спец. Київ : КПІ, ім. Ігоря Сікорського, 2021. 137 с.
4. Калюжна Т. Г. Культура педагогічного мовлення: мет. рек. Київ. 2011. 51 с.
5. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога: навч.-мет. посіб. Київ: Книга-плюс, 2016. 168 с.